

üşlûbu vardı. Kare planlı, köşeleri pahlı kesme taş kulenin yukarı kısmında her cephede yarım yuvarlak kemerli ikiser pencere vardır. Saat bunların üstünde ve arasındadır. En üstte ise her cephe- de üçer göz halinde bir kapalı teras bu- lunur. Üst kısmı 1874'te yenilenen ku- ledeki saatin Saraybosnalı iki tüccar ta- rafından İngiltere'den getirildiğini Smail Tihîc bildirir.

Hazîre. Caminin yanında içinde on ka- dar kabir bulunan bir de hazîre vardır. Buradaki mezarların en eskisi 1853, en yenisi 1939 yıllarına ait olup ileri ge- len Bosnalı din ve siyaset adamlarına aittir.

Avlunun kuzeybatı köşesindeki muvak- kithânenin, külliyeinin vakıf gelirleriyle 1859 yılında yapılmış olduğunu Smail Ti- hić bildirir (bu madde Smail Tihîc'ten alı- nan notlarla tamamlanmıştır).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 430; Ćiro Tru- helka, "Gazi Husrev-Bey, njegov Život i nje- govo doba", *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1912, s. 186-190; Hamdija Kreševljaković, "Gazi Husrev- beg", *Napredak*, Sarajevo 1930; a.mlf., "Sa- hat Kule u Bosni Hercegovini", *Naše Starine*, IX, Sarajevo 1957, s. 30; R. Pelletier, *Sarajevo et sa région*, Paris 1934; Gliša Elezović, *Turski Spomenici*, Beograd 1940; Husrev Redžic, "Ko je graditelj Gazi Husrev-begova dzamije u Sarajevu", *Radovi Naucnog drustva Bosna i Hercegovini*, Sarajevo 1960, s. 119-125; M. Tay- yib Okić, "Gazi Husrev Beğ ve Onun Saray- bosna'daki Camiine Bir Minare Daha İlâve Edilmesine Dair Bir Vesika", *Necatî Lugal Armağanı*, Ankara 1969, s. 463-499; a.mlf., "Saraybosna Gazi Husrev Bey Kütüphanesi", *AÜİFD*, XII (1964), s. 143-153; Ayverdi, *Au- rupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri II-III*, s. 340-354; Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1974, I, 292-315; a.mlf. — Mahmud Traljić, "Gazi Husrev-Begova Biblioteka", *450 Godina Gazi Husrev-Begove Medrese u Sarajevu*, Sarajevo 1988, s. 187-199, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf.ler, *Mek- tebetü'l-Ğâzî Husrev Bek bi-Serâyevu*, Sara- yevo 1982, tür.yer.; Filiz Yenişehirlioğlu, *Türki- ye Dışındaki Osmanlı Mimari Yapıtları*, Anka- ra 1989, s. 203-204; Amir Pašić, *Islamic Archi- tecture in Bosnia and Hercegovina*, İstanbul 1994, s. 61-62, 73, 75, 88, 91, 97; Mehmet İb- rahim, "Gazi Hüsrev Bey Külliyesi ve Bos- na-Hersek'teki Son Durum", *X Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1993, s. 181-206; Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimâî Bir Mües- sesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Camiler", *İFM*, XXIII (1963), s. 48; Smail Tihîc, "Hadzimurato- vića दौर i Gazi Husrev-Begov hamam u Sarajevu", *Naše Starine*, XI, Sarajevo 1967, s. 169-174 (M. Tayyib Okić ile Ekrem Hakkı Ay- verdi elde edilemeyen pek çok yayına atıfta bulunur; bunlardan sadece birkaçı burada gös- terilmiştir).

SEMÂVİ EYİCE

GAZİ HÜSREV BEY KÜTÜPHANESİ

1537 yılında Saraybosna'da
kurulan kütüphane.

Bosna sancak beyi Gazi Hüsrev Bey Saraybosna'da yaptırdığı çok sayıda ca- mi, medrese, zâviye ve imaretten dola- yı bu şehrin ikinci kurucusu olarak ka- bul edilir. Burada inşa ettirdiği külliye- nin 943 (1537) yılında düzenlenen vak- fiyesinde, medrese inşası için ayrılan pa- ranın artakalan kısmıyla bütün okuyu- cuların ve özellikle ilimle meşgul olanla- rın faydalanabileceği değerli kitapların satın alınıp bir kütüphanenin kurulacağı- nı bildirir (vasiyetnâmenin Arapça ve Boş- nakça tercümesi için bk. Mujezinović-Tral- jić, *450 Godina Gazi Husrev*, s. 227-239).

Kütüphane, külliyeinin tamamlanma- sından sonra satın alınan kitaplarla Kur- şunlu Medrese binasında faaliyete geç- miştir. Ancak Gazi Hüsrev Bey tarafın- dan kütüphaneye bağışlanan kitapların çoğu, Savoie Prensi Eugene'in (Eugen Sa- vojski) Bosna'ya girişi (22-23 Ekim 1697) ve burayı tahribi sırasında yanmış, yağ- ma edilmiş, bir kısmı da daha sonraki yangınlarda yok olmuştur. Bu sebeple kütüphanenin esasını teşkil eden ilk ki- taplardan sadece birkaçı günümüze ula- şabilmıştır (Okîç, XII [1964], s. 144-145). Ancak çeşitli zamanlarda yapılan kitap vakıfları ve ilhak edilen kütüphanelerle Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi koleksi- yonları zenginleştirilmiştir. 1863 yılında Bosna Valisi Topal Osman Paşa'nın tâli-

matı ile kütüphane Gazi Hüsrev Bey Ca- mii yanında inşa ettirilen yeni binaya ta- şınmıştır. 1935'te Hünkâr Camii'nin (Ca- reva dżamija) yanındaki müftülük binası- na nakledilerek 1991 savaşına kadar fa- aliyetini burada sürdürmüştür. Savaş esnasında Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi de hedef olmuş ve binası büyük ölçü- de tahrip edilmişse de kitaplar bilinme- yen bir yere nakledilerek koruma altına alınmıştı. Kütüphane savaştan sonra eski Kız İmam-Hatip Lisesi'nde (Dobrovoljačka 50) yeniden hizmete açılmıştır (1996).

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde Do- ğu ve Batı dillerinde yazılmış 50.000'i aş- kın eser bulunmaktadır. Bunların 20.000 kadarı İslâmî ilimlerle ilgilidir. Boşnak müelliflerin 1878'den bu yana yazıp neş- rettikleri hemen hemen bütün kitaplar- la dergi, gazete, salnâme ve diğer eser- ler de burada mevcuttur. Sayıları 7500'ü bulan ve önemli bir kısmı mecmua (ko- deks) olan Arapça, Farsça ve Türkçe yaz- malar arasında birçok nâdir ve değerli eser bulunduğu gibi Arap harfleriyle ya- zılmış bazı Boşnakça metinler de var- dır. Bosna'nın yetiştirdiği Hasan Ziyâî, Ali Dede Boşnak, Muhammed İbn Mûsâ Allâmek, Hasan Kâfî Akhisârî, Münîr-i Belgradî, Mustafa Akhisârî, Eyyûbüzâde Mustafa, İbrâhim Opiyaç, Mustafa Şev- ki Başeski, Muhammed Enverî Kadîç ve Hüseyn Braçković gibi âlimlerin müellif hattı eserlerini de bu kütüphanede bul- mak mümkündür. Ayrıca burada Bos- na'nın Osmanlı dönemiyle ilgili 4000 bel- ge, 1400 vakfiye ve Bosna mahkemesi- ne ait 1552-1852 yıllarını kapsayan sek- sen altı adet şer'î sicil mevcuttur.

Son zamanlarda Bosna-Hersek Diya- net İşleri Başkanlığı ve Gazi Hüsrev Bey Vakfı tarafından kütüphane için Meh- met Hancıç, Hilmi Efendi Hatibović, Os- man Âsaf Sokolović ve Muhammed Ha- ciyahiç'in özel kütüphaneleri satın alın- mıştır. Kütüphanedeki en eski yazma Gazzâlî'nin *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* adlı eseridir (istinsah tarihi 1131). Yazma eser- lerin bir kısmı İstanbul, Mekke, Medine, Kahire ve Bağdat menşelidir. Bunların büyük kısmı Bosna ve Balkanlar'ın çe- şitli yerlerinde istinsah edilmiştir. Bura- larda istinsah için özel medreselerin bu- lunduğu bilinmektedir. Bu medreseler arasında bilhassa Gazi Hüsrev Bey Med- resesi ve Hankahî zikredilmelidir (eser- ler hakkında bk. Halilović, *450 Godina Ga- zi Husrev*, s. 201-224).

Kütüphane deposunda kaydı yapılmı- ş 3000'i aşkın yazma mecmuanın bu-

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nin taçkapısı - Saraybosna

lunduğu belirtilmektedir. Kütüphane müdürü Mustafa Yahic'in verdiği bilgiye göre kütüphanede halen 20.000'i aşkın matbu İslâmî eserle 20.000'i aşkın Boşnakça ve Avrupa dillerinde yazılmış matbu eser mevcuttur. Osmanlı döneminde bugüne kadar olan periyodik yayınların sayısı da 1400'den fazladır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan yazma ve matbu eserlerle ilgili olarak Mehmet Hancı'nin 1937'de başlattığı tasnif çalışması onun vefatından (1944) sonra Hâzım Şabanoviç tarafından sürdürülmüştür. Şabanoviç'in 1950-1953 yılları arasında gerçekleştirdiği sadece yazmaları kapsayan çalışma, *Glasnik* dergisinin 1950-1952 yıllarına ait sayılarında yayımlanmıştır. Kataloglama işi 1956'dan itibaren Kasım Dobraça'ya verilmiş, yapılan çalışmalar sonunda Arapça, Türkçe ve Farsça yazmaların katalogu üç cilt halinde neşredilmiştir (*Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*, I, Sarajevo 1963; II, Sarajevo 1979; III, Sarajevo 1991). Bu katalogun I ve II. cildi Kasım Dobraça, III. cildi onun vefatından sonra Zeynil Fayic tarafından hazırlanmıştır. Mustafa Yahic'in belirttiğine göre katalogun IV ve V. ciltleri de neşre hazır olmakla birlikte 1991 savaşından dolayı henüz yayımlanamamıştır. Kütüphane 1972 yılından beri *Analî Gazi Hüsrevbegove biblioteke* adıyla bir de dergi çıkarmaktadır. Dergide kütüphanenin tarihi ve koleksiyonlarıyla ilgili yazılar yanında Bosna'da İslâm dini ve kültürüne dair makaleler de yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Spomenica Gazi Husrevbegove Cetristogodišnjice, Sarajevo 1932, s. XXVI-XXXVII; Kasım Dobraça, "Uvod", *Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*, Sarajevo 1963, I, s. XI-XXVI; Lamija Hadžiosmanović, *Biblioteke u Bosni i Hercegovini za vrijeme austro-ugarske vladavine*, Sarajevo 1980, s. 64-69; Mehmed Mujezinović — Mahmud Traljić, *Mektebetü'l-Ğâzi Hüsrev Bey bi-Serâyevo*, Sarajevo 1982, tür.yer.; a.mlf.ler, "Gazi Husrev-Begova Biblioteka", *450 Godina Gazi Husrev-Begova Medrese u Sarajevu*, Sarajevo 1988, s. 187-199, 227-239; Ahmed Halilović, "Djela Prepisana u Gazi Husrev-Begovoj Medresi i Hanikahu", a.e., s. 201-224; "Vakufnama za Gazi Husrev-Begovu Medresu", a.e., s. 227-239; M. Tayyib Okic, "Saraybosna Gazi Hüsrev Beğ Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu", *AÜİFD*, XII (1964), s. 143-154; İlhan Polat, "Saray-Bosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi", *TKDB*, XVIII/4 (1969), s. 244-248; András Riedlmayer, "Maziye Silmek: Bosna-Hersek'teki Kütüphanelerin ve Arşivlerin Tahribi" (trc. Yaşar Tanta), *Türk Kütüphaneciliği*, IX/3, Ankara 1995, s. 337-341.

FİKRET KARÇİÇ

GAZİ MESTAN TÜRBESİ

Yugoslavya'da Kosova civarında bir meşhed-türbe.

Priştine'den Mitroviça'ya giden yol üzerinde, Kosova sahrasına hâkim bir tepe üstünde olup hangi tarihte ve kimin için yaptırıldığı hakkında kesin bilgi yoktur. Rumeli fetihlerine katılan ve belki de bunlardan birinde şehid düşen bir akıncı için inşa edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir. Rumeli'nin pek çok yerinde genellikle tepelerde, böyle tarihî kişiliği açık surette bilinmeyen kahramanlar için türbeler yapıldığı dikkati çekmektedir. Yerli halkın Bayraktar Türbesi olarak adlandırdığı türbe hakkında Evliya Çelebi de açık bilgi vermez. Sadece Hüdâvendigâr Meşhedi etrafında 10.000 kadar şehidin yattığını bildirdikten sonra bunlardan Alemdar Baba, Şehid Şeyh İlyas Dede, Timurpaşazâde Yasavul'un adlarını verir (*Seyahatnâme*, V, 551). Bayraktar Türbesi en yakın ihtimalle bunlardan Alemdar Baba ile aynı olmalıdır. Fetihlere katılmış gazi erenlerin kabirleri genellikle açık türbeler halindedir. Buradaki kapalı türbenin yerinde aslında açık bir türbe varken daha geç bir dönemde şimdi görülen kapalı türbenin inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Gazi Mestan Türbesi, 3,50 m. kadar yüksekliği olan sekizgen biçiminde bir yapıdır. Dışı sıvalı ve badanalı idi. Bunun üstünde on iki köşeli bir karnak vardır. 1961'de görüldüğünde üstünü kurşun kaplı bir kubbe örtüyordu. Bu karnakın köşelerindeki pâyeler şeklinde az taşkın çıkıntılar, türbenin hiç değilse dışının XIX. yüzyılda değişiklik ve yenileme gördüğünü belli etmektedir. İçeriye dikdörtgen

biçimli, etrafları taş söveli pencereler aydınlatır. Türbede biri büyük, diğeri normal ölçülerde iki sanduka vardı. Bugün türbenin ne durumda olduğu bilinmemektedir.

Gazi Mestan Türbesi'nin bulunduğu yer buradaki müslümanlar tarafından kutsal tanınmış, çevreden ve yoldan görülebilen türbenin etrafı kalabalık bir kabristan durumuna girmiştir. Mezarlıkta kaba işlenmiş, biçim ve kavuk şekilleri bilinenlerden oldukça farklı çok sayıda mezar taşı mevcuttu. Türbenin yanında bir de tekke olduğu söylenmek-teyse de 1961'deki ziyarette bir izine rastlanmamıştır. Kabristandaki mezar taşlarında yalnız ölünün adı, tarih ve Fâtiha ibaresinin bulunuşu da dikkat çekici bir farklılıktır. Taşların en eskisi 1223 (1808), en yenisi 1342 (1923-24) tarihlidir.

BİBLİYOGRAFYA:

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 551; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri II-III*, s. 90; D. Çukić, *Kosova i Metohija, turistički vodič*, Belgrad 1960, tür.yer.; Dushanka Lukač, "Turski natpisi Muratovog i Bayraktarevog turbela", *Starine Kosova i Metohije*, I, Priştine 1961, s. 201-217 (krş. Semavi Eyice, "Türk Sanat Tarihi ile İlgili Yugoslav Yayınları, II", *TTK Belleten*, XXIX/114 [1965], s. 384-385); Semavi Eyice, "Kosova'da Meşhed-i Hüdâvendigâr ve Gâzi Mestan Türbesi", *TD*, XII/16 (1962), s. 79-80, rs. IV; M. Münir Aktepe, "Kosova", *İA*, VI, 871.

SEMÂVİ EYİCE

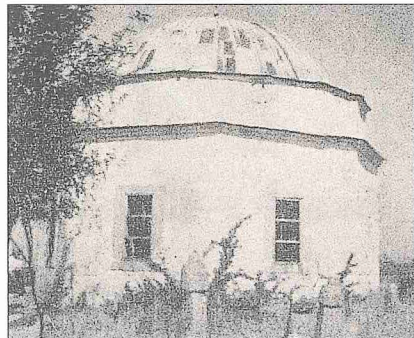
GAZİ MİHAL

(ö. 726/1326'dan sonra)

Köse Mihal adıyla da anılan
Osmanlı beyi
ve Mihaloğulları ailesinin kurucusu
(bk. MİHALOĞULLARI).

GAZİ MİHAL BEY CAMİİ

Edirne'de Tunca kıyısında
XV. yüzyılın ilk yarısında
yapılan cami.

Gazi Mestan Türbesi - Kosova / Makedonya

Kapısı üstünde bulunan üç satır hatındaki Arapça kitâbeye göre II. Murad döneminde 825 (1422) yılında Emîrül-kebir Mihal b. Azîz tarafından yaptırılmıştır. Kitâbede adı geçen Aziz (Bey [?]) oğlu Mihal'in Köse Mihaloğulları soyundan olduğu kuvvetle tahmin edilmektedir. Bu ailenin bilhassa Balkanlar'da pek çok hayratının varlığı bilinmektedir. Evliya Çelebi, 1063 Şabanında (Temmuz 1653) Sofya'dan İstanbul'a dönerken uğradığı